

Igor Vahroksen muotokuva¹

Mitä yhteistä on Tjuttševin runoudella, venäjän kieltolauseen objektin ja subjektin sijalla, saunan historialla ja *laatia*-sanan merkityksenkehityksellä? Ensi näkemältä ei mitään. Kuitenkin mainituille asioille on löydettävissä yhteinen nimittäjä: professori Vahros. Kaikki luetellut teemat ja monet muut kuuluvat hänen tutkimusrepertoaariinsa. Tällainen laaja-alaisuus on nykyään harvinaista. Voidaan sanoa, että

prof. Vahros on maailman viimeisiä russia- teja, jotka pystyvät kulkemaan suvereenisti niin kielen kuin kirjallisuudenkin polkuja. Nämä kaksi puolta Vahroksen tutkijapersoonaa elävät siinä määrin harmonisessa tasapainossa, että ei voida sanoa kummankaan dominoivan: Vahros on yhtä lailla lingvisti ja filologi kuin kirjallisuudentutkija. Tässä on mahdotonta antaa seikkaperäistä kuvaa Vahroksesta tiedemiehenä. Yritän kuitenkin muutamalla vedolla hahmotella kuvaa hänen tutkijapersoonastaan.

Lähtekäämme liikkeelle kirjallisuudesta. Kuka venäläisistä kirjailijoista on lähinnä Vahroksen sydäntä? Ehdokkaita on monia. Vahros on kirjoittanut mm. Gogolista, Tšehovista, Ostrovskista ja Gorkista. Tästä joukosta tuskin kuitenkaan löytyy innoituksen päälähdettä. Olisiko se Aleksei Tolstoi, jonka romaanitrigologian Kärsimysten tie Vahros on suomentanut? Tokkopa hänkään. Entä sitten Tjuttšev? Hänen runoudestaan tehty laaja analyysi oli merkittävä virstanpylväs Vahroksen tutkijanuralla, mutta hänkään ei ole niin totaalisesti valloittanut Vahroksen sydäntä kuin eräs toinen sama aikakauden tulkki. En usko erehtyvänä, jos väitän, että Vahroksen sydäntä lähinnä on ollut ja on edelleen Dostojevski. Samaan tapaan kuin Dostojevski etsi ihmisestä ihmistä, Vahros on etsinyt Dostojevskista ihmistä. Kirjailijan kaiken aikaa kehittyvä persoonallisuus ja sen heijastuminen usein ristiriitaisissa henkilöahmoissa antavat tutkijoille ehtymättömän materiaalin.

Prof. Vahros on käsitellyt Dostojevskin tuotantoa ja elämänasenteita useissa artikkeleissa. Kiintoisia ovat rinnastukset nykyhetkeen. Eräässä hiljan ilmestyneessä artikkelissa Vahros tarkastelee mm. Dostojevskin käsitystä determinismistä. Hän toteaa, että kirjailija ei voinut hyväksyä käsitystä, jonka mukaan ihmisen toiminta riippuu pelkästään ympäristötekijöistä ja edeltävistä ilmiöistä ainakaan siveellisten

¹ Muotokuvan paljastajaisissa Helsingin yliopistossa 17. toukokuuta 1983 pidetty puhe.

arvojen ollessa kyseessä. Sanojen vakuudeksi Vahros esittää suoran lainauksen: »Jos katsotaan, että ihminen on riippuvainen jokaisesta yhteiskuntarakenteen epäkohdasta, oppi miljööstä tekee hänet persoonattomaksi – mitä inhottavimmaksi orjaksi. Näinhän tupakanhimoinen ihminen saattaa joutuessaan rahattomaksi tappaa toisen saadakseen tupakkaa.» Tämän sitaatin jälkeen Vahros huudahtaa: Kuinka aktueLLi päätelmä: näinhän voivat menetellä narkomaanit!

Dostojevskin-tutkimuksen avainkysymyksiä on kirjailijan suhde ortodoksiaan ja uskontoon yleensä. Painotukset eri tutkijoiden tulkinnoissa vaihtelevat suuresti. Vahroskin myöntää Dostojevskin uskon olleen monesti vain ohuen langan varassa. Kuitenkin hänen käsityksensä Dostojevskin suhteesta uskontoon on perusväriltään varsin yksiselitteinen. Vahros kuvaa symbolisesti kirjailijan viimeisiä hetkiä tähän tapaan: Dostojevski kuoli aitona ortodoksina. Hän ripittäytyi ja nautti Herran ehtoollista. Ennen papin saapumista hän pyysi vaimoaan lukemaan evankeliumia. Pyhä kirja avautui Matteuksen evankeliumin 3. luvun kohdalta, jossa kerrotaan Jeesuksen kasteesta. Dostojevski kuuli, kuinka Johannes esteli Jeesusta sanoen: minun tarvitsee saada Sinulta kaste ja Sinä tulet minun tyköni. Silloin hän kääntyi Anna Grigorjevnan puoleen ja pyysi, ettei tämä enää estelisi hänen siirtymistään ikuisuuteen.

Kirjoituksensa Vahros päättää toteamukseen, että Dostojevskin kohdalla nomen est omen: Fjodor merkitsee alun perin Jumalan lahjaa.

Viime vuodet ovat merkinneet Vahrosen elämässä erään ympyrän sulkeutumista. Pappisseminaari on vetänyt uudelleen puoleensa puoli vuosisataa kadoksissa olleen poikansa. Kuten monet tietävät, Vahroksesta piti oikeastaan tulla pappi. Kuitenkin hän joutui vuoden odottamaan seminaarin ovien avautumista, ja tämä aika osoittautui kohtalokkaaksi: pääkaupunki ja venäläinen filologia nielaisivat hänet. Vahros ei ole kuitenkaan hylännyt nuoruutensa unelmia. Viime aikoina hän

on vierailut pappisseminaarissa, tällä kertaa luennoitsijana. Muutenkin hän on osallistunut aktiivisesti ortodoksisen kirkon toimintaan olemalla mm. asiantuntijana kalenterin uudistustyössä. Täytyy sanoa, että Vahroksesta olisi tullut erinomainen sielunpaimen. Venäjän kielen »kaafedran» opettajat ovat usein saaneet omakohtaisesti tämän todeta, kun Igor-isä on antanut heille synninpäästön rituaalisin menoin. Kuka muu yliopiston laitoksen esimies on pitänyt näin hyvää huolta alaisistaan?

Professori Vahrosen laaja-alaisuus tulee näkyviin myös kielentutkimuksessa. Hänelle on yhtä tuttua diakronia kuin synkroniakin. Tosin tällaisen raja-aidan vetäminen on Vahrosen kohdalla tarpeetonta. Kyseiset kielentutkimuksen alat muodostavat loppujen lopuksi yhden kokonaisuuden: onhan kielen historia avain myös sen nykyhetken tuntemukseen. Varhempien kielimuotojen tutkija joutuu ylittämään myös tieteidenvälisiä raja-aitoja. Tutkijan varustukseen tulee välttämättä kuulua vankka kansanperinteen tuntemus. Vahrosen jalkaverho- ja saunamonografiat ovat tämänkaltaista tutkimusta vaativimmillaan. Niissä tulee näkyviin myös kaksi tutkimuslohkoa, jotka ovat aina olleet Vahrokselle läheisiä, nimittäin etymologia ja lainasanojen tutkimus. Kiinnostus suomen ja venäjän kielellisten kontaktien selventämiseen on tehnyt Vahroksesta tunnetun ja arvostetun myös suomen kielen tutkijoiden keskuudessa.

Vuonna 1959 ilmestyneessä merkittävässä artikkelissa, jossa verrataan venäjän genetiiviä ja suomen partitiivia objektin ja subjektin sijoina, Vahros käyttää taitavasti hyväkseen kaksikielisen kompetenssiaan. Artikkelin on ollut maamme russistiikassa lähtökohtana yleiselle kiinnostukselle kontrastiivisiin tutkimuksiin. Vertailun tulokset ovat usein yllättäviä: suomessa on venäjälle ominaisia piirteitä monesti enemmän kuin venäjän sukulaiskielissä. Onko niin, että ystävykset alkavat muistuttaa toisiaan enemmän kuin sukulaiset?

Tätä artikkelia on ahkerasti siteerattu myös siksi, että kysymys venäjän kieltolauseen objektin sijasta on ollut useiden meil-

läkin tehtyjen tutkielmien aiheena. Nyt tältä alalta on syntymässä laajaan materiaaliin perustuva kokonaisselvitys tietokoneen avulla. Voidaan siis sanoa, että siemen on pudonnut hyvään maahan — vaikka itämisaika on ollut melko pitkä.

Vahros on ottanut kantaa myös naisen asemaan yhteiskunnassa. Väite voi tuntua yllättävältä, mutta vuonna 1965 ilmestyneessä artikkelissaan hän toteaa, kuinka vallankumouksen vuoksi kävivät venäjän kielessä tarpeettomiksi professorska-tyyppiset naista osoittavat nimitykset: enää ei naista ollut syytä nimittää miehen ammatin mukaan.

Kun professori Vahros sai kuusikymmenluvun alussa haltuunsa Venäjän kielien ja kirjallisuuden oppituolin, oli edessä suuri kyntämätön pelto. Viljelyä oli tosin ennenkin harrastettu, mutta vain pienessä mitassa, keittiöpuutarhassa. Nyt koitti upea ekspansion aika: Venäjän kielestä ja kirjallisuudesta kasvoi nopeasti massojen opinahjo, yksi historiallis-kielitieteellisen osaston suurimmista oppiaineista. Vuonna 1967 oli cum laude -suorituksia vain 4; vuonna 1975 niitä oli uskomattomat 108. Luku on varmaan Suomen ennätys alallaan laitoksessa, jossa on vain yksi professori. On selvää, että tällainen viljely ei onnistunut keittiöpuutarhassa; tarvittiin laajamittaista peltoviljelyä. Voi vain kuvitella, minkälaisessa paineessa professori joutuu tuolloin työskentelemään. Suurimaksi pulmaksi koitui tämä: sato oli liian hyvänlaatuista, niin että se korjattiin liian varhain. Venäjänkielentaitoisten menekki oli vielä tuohon aikaan suuri; harvat maltoivat suorittaa laudaturia ja vielä harvemmat jakoivat vastustaa houkutusia sen jälkeen.

Vaikka yliopisto on antanut professori Vahrokselle työtä yli kohtuuden, häneltä on liennyt aikaa myös erilaiseen järjestötoimintaan. Merkille pantavaa on hänen initiaattorin roolinsa monessa järjestössä. Hän on Suomen venäjänopettajien yhdistyksen perustajajäseniä, ja myös vastaavan kansainvälisen organisaation syntyvaiheisiin hän vaikutti merkittävästi. Helsingin

yliopiston Suomi—Neuvostoliitto-Seuran alaosaan saa paljolti kiittää Vahrosta olemassaolostaan. Merkittävä kunnianosoitus maamme koko russistiikalle oli Vahroksen palkitseminen Puškinin mitalilla ensimmäisten palkittujen joukossa. Kaiken kiireen keskellä Vahros on laatinut yhdessä Antti Scherbakoffin kanssa monumentaalisen suomalais-venäläisen sanakirjan. Kaikkiaan Vahros on ollut verraton isähahmo maamme russistien keskuudessa.

Minulla on mieluisa tehtävä toivottaa professori Vahrokselle hänen oppilaidensa, ystäviensä ja kollegoidensa puolesta dobrogo zpravija i blagodentsvija, dolgih let i tvortšeskih uspehov! Hyvän terveyden ja pitkän iän toivotukset osoitamme myös prof. Vahroksen elämäkumppanille Jelizaveta Vahrokselle, joka on kunniakkaasti hoitanut russistiikan äidin tointa.

Mieluisa tehtäväni on kiittää professori Vahroksen muotokuvan tekijää taiteilija Jouko Solosta siitä, että hän on täten halunnut jatkaa maineikkaasti aloitettua traditiota. Kuten muistatte, hänen siveltimeensä on ikuistanut myös akateemikko Kiparskyn, joten hän on luomassa kokonaista Galleria Slavicaa.

Ennen muotokuvan paljastusta paljastan vielä, minne se sijoitetaan. Ensi syksystä lähtien oppiaineemme Porthanian tiloissa tapahtuva opetus on keskitetty luentosaliin 224. Vahroksen muotokuva on päätetty sijoittaa tähän auditorioon. Muotokuva sijoitetaan siis tiloihin, joissa opiskelijat päivittäin käyvät, ja tällä sijoittamisella on kaksi funktiota. Ensinnäkin: hiljattain saimme kouraantuntuvasti havaita, kuinka huonosti opiskelijat tuntevat aiempia opettajiaan. Opiskelijalehden kirjoituksesta kävi nimittäin ilmi, että akateemikko Kiparskyn nimi oli kirjoittajalle vieras. Professori Vahroksen muotokuva on päivittäin muistuttamassa opiskelijoille maineikkaan opettajan elämäntyöstä. Toiseksi uskon, että professori Vahroksen päättäväisesti eteenpäin tähtäävä katse on omiaan kannustamaan opiskelijoitakin yhä parempiin suorituksiin.

ARTO MUSTAJOKI